

10. cvičení

http://www.karlin.mff.cuni.cz/~kuncova/, kunck6am@natur.cuni.cz

Teorie

Definice 1. *Lineární diferenciální rovnici n -tého řádu s konstantními koeficienty* rozumíme rovnici

$$y^{(n)}(t) + a_{n-1}y^{(n-1)}(t) + \dots + a_1y'(t) + a_0y(t) = f(t), \quad (1)$$

kde $a_0, \dots, a_{n-1} \in \mathbb{R}$ a f je funkce spojitá na daném intervalu (a, b) .

Homogenní rovnici příslušnou k rovnici (1) rozumíme rovnici

$$y^{(n)}(t) + a_{n-1}y^{(n-1)}(t) + \dots + a_1y'(t) + a_0y(t) = 0. \quad (2)$$

Poznámka 2. Maximální řešení rovnice (2) jsou definována na celém $\mathbb{R}$.

Definice 3. *Charakteristickým polynomem* rovnice (2) rozumíme polynom

$$\chi(\lambda) = \lambda^n + a_{n-1}\lambda^{n-1} + \dots + a_1\lambda + a_0.$$

Věta 4 (tvar fundamentálního systému). Nechť χ je charakteristický polynom rovnice (2). Nechť $\lambda_1, \dots, \lambda_s$ jsou všechny navzájem různé reálné kořeny polynomu χ s násobnostmi $r_1, \dots, r_s$. Nechť $\alpha_1 + \beta_1 i, \dots, \alpha_l + \beta_l i$ jsou všechny navzájem různé kořeny polynomu χ s kladnou imaginární částí a násobnostmi $q_1, \dots, q_l$, kde $\alpha_1, \dots, \alpha_l, \beta_1, \dots, \beta_l \in \mathbb{R}$. Pak následující funkce tvoří fundamentální systém řešení rovnice (2):

$$\begin{array}{cccc} e^{\lambda_1 t}, & te^{\lambda_1 t}, & \dots & t^{r_1-1}e^{\lambda_1 t}, \\ \vdots & \vdots & & \vdots \\ e^{\lambda_s t}, & te^{\lambda_s t}, & \dots & t^{r_s-1}e^{\lambda_s t}, \\ e^{\alpha_1 t} \cos \beta_1 t, & te^{\alpha_1 t} \cos \beta_1 t, & \dots & t^{q_1-1}e^{\alpha_1 t} \cos \beta_1 t, \\ e^{\alpha_1 t} \sin \beta_1 t, & te^{\alpha_1 t} \sin \beta_1 t, & \dots & t^{q_1-1}e^{\alpha_1 t} \sin \beta_1 t, \\ \vdots & \vdots & & \vdots \\ e^{\alpha_l t} \cos \beta_l t, & te^{\alpha_l t} \cos \beta_l t, & \dots & t^{q_l-1}e^{\alpha_l t} \cos \beta_l t, \\ e^{\alpha_l t} \sin \beta_l t, & te^{\alpha_l t} \sin \beta_l t, & \dots & t^{q_l-1}e^{\alpha_l t} \sin \beta_l t \end{array}$$

Věta 5 (speciální pravá strana). Nechť

$$f(t) = e^{\mu t} \cdot (P(t) \cos \nu t + Q(t) \sin \nu t), \quad t \in \mathbb{R},$$

kde $\mu, \nu \in \mathbb{R}$ a P, Q jsou polynomy. Pak existuje řešení rovnice (1) ve tvaru

$$y_p(t) = t^m e^{\mu t} \cdot (R(t) \cos \nu t + S(t) \sin \nu t), \quad t \in \mathbb{R},$$

kde R, S jsou polynomy stupně ne většího než $\max\{\text{st } P, \text{st } Q\}$ a $m \in \mathbb{N} \cup \{0\}$ udává, jakou násobnost má číslo $\mu + i\nu$ jakožto kořen charakteristického polynomu příslušné homogenní rovnice.

Algoritmus

1. Vyřešíme homogenní rovnici:
  - (a) Napíšeme charakteristický polynom a najdeme kořeny.
  - (b) Sestavíme řešení.
2. Zkontrolujeme, že pravá strana je ve vhodném tvaru, případně jestli není třeba součtem vhodných tvarů.
3. Použijeme Větu o Speciální pravé straně a odhadneme tvar řešení (s několika neznámými koeficienty).
4. Dosadíme do nehomogenní rovnice a dopočteme koeficienty.
5. Řešením je homogenní + dopočtené řešení.

Příklady

1. Přiřaďte funkce ke tvaru $e^{ax}(P(x)\cos(bx) + Q(x)\sin(bx))$:

(1) $12x^2 + 2x + 1$	(A) $e^{0x}((3x - 1)\cos 0x + 0\sin 0x)$
(2) $3x - 1$	(B) $e^{0x}((12x^2 + 2x + 1)\cos 0x + 0\sin 0x)$
(3) $8xe^x$	(C) $e^{2x}((-2)\cos 1x + 0\sin 1x)$
(4) $-2e^{2x}\cos x$	(D) $e^{1x}((8x)\cos 0x + 0\sin 1x)$
2. Najděte řešení diferenciálních rovnic s konstantními koeficienty a speciální pravou stranou
  - (a) $y'' + y' - 6y = 12x^2 + 2x + 1$
  - (b) $y'' - 3y' = 3x - 1$
  - (c) $y'' + 2y' + 5y = 8xe^x$
  - (d) $y'' + y = x + \sin x$
  - (e) $y'' - 4y' + 5y = -2e^{2x}\cos x, y(0) = 0, y'(0) = 0$
3. Najděte řešení diferenciálních rovnic

(a) $y''' + y'' + y' + y = 8xe^x, y(0) = y'(0) = y''(0) = 1$	(d) $y''' - 4y'' + 4y' = 2x + e^{2x} - \cos 2x$
(b) $y^{iv} + 8y'' + 16y = 64x\sin 2x$	(e) $y''' + y'' - y' - y = 4\cos x$
(c) $y''' - y' + 4y = xe^{-2x}$	(f) $y''' + 4y'' - 7y' - 10y = 100x^2 - 64e^{3x}$

4. V jakém tvaru budete hledat řešení?

(1) $y''' + y'' + y = e^x$	(A) e^x
(2) $y''' + y'' - 2y = (x + 1)e^x$	(B) Ae^x
(3) $y''' + 3y'' + 3y' + y = e^{-x}$	(C) $(Ax + B)e^x$
(4) $y''' + y'' = x^3 + x^2$	(D) $x(Ax + B)e^x$
(5) $y'' + y' + y = e^x \cos x$	(E) $x^2(Ax + B)e^x$
(6) $y'' - y' + y = \cos x - \sin x$	(F) Ae^{-x}
(7) $y''' - 2y'' + 5y' = 2e^x \sin 2x$	(G) Ax^3e^{-x}
	(H) $(Ax^3 + Bx^2 + Cx + D)e^{-x}$
	(I) $Ax^3 + Bx^2$
	(J) $Ax^3 + Bx^2 + Cx + D$
	(K) $x^2(Ax^3 + Bx^2 + Cx + D)$
	(L) $(x^2 + x)(Ax^3 + Bx^2 + Cx + D)$
	(M) $e^x(A \cos x)$
	(N) $e^x(A \cos x + B \sin x)$
	(O) $x(A \cos x + B \sin x)$
	(P) $A \cos x + B \sin x$
	(Q) $xe^x(A \cos 2x + B \sin 2x)$
	(R) $e^x(A \cos 2x + B \sin 2x)$

Zkouškové příklady

5. Najděte řešení diferenciálních rovnic

(a) $y^{(4)} - y = x^2$	(d) $y''' + 4y'' + y' - 6y = 10x \sin x$
(b) $y^{(4)} - 10y'' + 25y = 1 + \sin x$	
(c) $y''' + 2y'' + y' + 2y = xe^x$	(e) $y^{(4)} - 2y''' + y'' = \sin x + x \cos x$

Bonus

6. Najděte řešení ODR

(a) $y'' = -y, y(0) = 0, y'(0) = 1$	(c) $y'' = -y, y(0) = 0, y'(\pi) = 0$
(b) $y'' = -y, y(0) = 2, y'(0) = -3$	(d) $y'' = -y, y(0) = 0, y'(\frac{\pi}{2}) = 0$

7. V závislosti na parametru $r \in \mathbb{R}$ najděte FSŘ diferenciální rovnice

$$y'' + ry = 0.$$

8. V závislosti na konstantách $p, q > 0$ najděte FSŘ diferenciální rovnice

$$y'' + 2py' + q^2y = 0.$$

9. Proč se malé dítě na pružinové houpačce (zvířátko na pružině) houpe rychleji než dospělý? Pohyb je popsán rovnicí $my'' + ky = 0$, kde m je hmotnost houpajícího se člověka a k charakterizuje pružinu.

